

GİYASEDDİN CEMŞİD

(bk. KÂŞİ).

GİYASEDDİN KEYHUSREV

(bk. KEYHUSREV).

GİYASEDDİN MANSÜR eŞ-ŞİRÂZİ

(bk. MİR GİYASEDDİN MANSÜR).

**GİYASEDDİN
MUHAMMED el-HALİLİ**

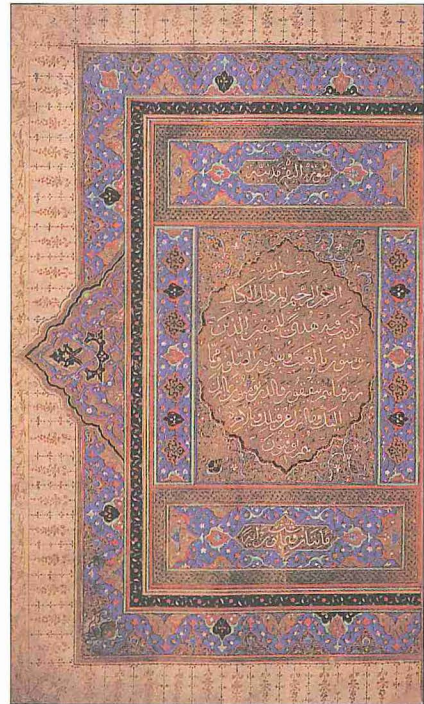
(غياث الدين محمد الخليلي)

Hâce Gıyâsüddin Muhammed
b. Ahmed el-Halîf et-Tebrîzî
(ö. 992/1584'ten sonra)

İranlı hattat.

Tebriz'de doğdu. Hakkında yeterli bilgi yoktur. Mehdî Beyânî, hattatın Hâce Gıyâseddin Muhammed b. Ahmed el-Halîfî imzasıyla 992 (1584) tarihini taşıyan bir Kur'an'ını Kum şehrinde Ma'sûme'nin türbesinde gördüğünü bildirir (*Hoş-nûvîsân*, III-IV, 1128). Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin ise hattatın İsfahan'

Gıyâseddin Muhammed el-Halîfî hattı ile Bakara sûresinin ilk âyetleri (Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdât, nr. 17)

da sülüs ve nesih yazılarda akranından ileri olduğunu, bu sebeple İran Şahı I. Tahmasb'in Osmanlı Padişahı III. Murad'a göndereceği hediyelere ilâve olarak bir mushaf yazılmasını arzu ettiği zaman bu görevin kendisine verildiğini belirterek 983'te (1575) tamamlanan bu mushafın İstanbul'a getirildikten sonra Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin türbesine konduğunu, 979'da (1571) yazdığı kırkinci Kur'an nüshasının da İstanbul'da Sadrazam Murad Paşa Türbesi'nde bulunduğunu söyler (*Tuhfe*, s. 382).

Hattatın ince bir muhakkak hattıyla yazmış olduğu 992 (1584) tarihli ve Hâce Gıyâseddin Muhammed b. Ahmed el-Halîfî et-Tebrîzî imzalı bir Kur'an nüshası halen Üsküdar'da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde Hüdâî bölümünde bulunmaktadır (nr. 17).

BİBLİYOGRAFYA :

Beyânî, *Hoş-nûvîsân*, III-IV, 1128; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 382.

ALİ ALPARSLAN

GİYASEDDİN TUĞLUK

(ö. 725/1325)

**Tuğluklu hânedanının kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1320-1325).**

Babası Horasan'dan göç edip Hindistan'a yerleşen Karavna (Karauna) Türkleri'nden, annesi bir Hindü ailesindedir. İbn Battûta, Karavna Türkleri'nin VII. (XIII.) yüzyılda Afganistan ile Sind arasındaki dağlık bölgelerde yaşadıklarını söyler.

Halaciler'den Alâeddin Muhammed Şah zamanında (1296-1316) orduya giren Gıyâseddin Tuğluk, sultanın kardeşi Uluğ Han Elmas tarafından önce yaya, sonra da atlı sınıfına kabul edildi. Kısa zamanda kendinin göstererek mirâhurluğa yükseldi. Bu sırada Halaciler buhranlı günler yaşamaktaydılar. Zira Afganistan'dan Sind ve Pencap'a inen Moğol orduları her yeri yakıp yıkıyor ve fırsat buldukça Delhi'ye doğru akınlar düzenliyorlardı. Tuğluk bu dönemde onlarla mücadeleye girdi ve büyük başarılar kazandı. Dipâlpûr valiliğine tayin edilince (1315) Moğol tehdidini önledi. Hatta Afgan geçitlerini aşip baskınlar düzenleyerek onlara ağır kayıplar verdirdi. Bu başarısı ona büyük itibar kazandı ve Sind'de Melik Gazi unvanıyla üne kavuştu. İbn Battûta, Mülta'n'da bir caminin mahfilindeki kitâbede, "Ben yirmi dokuz defa Tatarlar ile savaşarak onları

Gıyâseddin Tuğluk'a ait bir gümüş sikke (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Teşhir, nr. 2551)

yendim ve o zaman Melik Gazi adını aldım" yazısını gördüğünü kaydeder.

Melik Gazi Tuğluk, Halaciler'den Kutbüddin Mübârek Şah döneminde de (1316-1320) aynı görevde kaldı. Kutbüddin Mübârek Şah'ı öldürtenler arasında bulunan Hindü asıllı mühtedi Hüsrev Han'ın tahtı ele geçirip tekrar Hindü geleneklerini yerleştirmeye çalıştığı bir dönemde Melik Gazi Tuğluk'un oğlu Mîrâhûr Fahreddin (Cûne), Kutbüddin Mübârek Şah'ın ölümünden sonra gelişen hadiselerde faal olarak rol aldı. Türk kumandanlarla iş birliği yaparak babasını yardıma çağırdı. Bu fırsat Melik Gazi'ye ikbal yollarını açtı. Sind ve Pencab kuvvetleriyle başşehir üzerine yürüdü. Hüsrev Han'a karşı olanlar da kendisine katıldılar. Yapılan savaşı kazandı ve Hüsrev Han'ı öldürterek Gıyâseddin Tuğluk Şah unvanıyla tahta çıktı (6 Eylül 1320). Böylece Delhi Sultanlığı'nda Tuğluklular dönemi başlamış oldu.

Tuğluk Şah devlet yönetiminde kendisine yakın bulduğu kişilere görev verdi. Oğlu Fahreddin'e de "uluğ hanlık" makamını tevcih etti. Sultanlığın Mülta, Bedâûn, Evez, Lahor gibi şehirlerine yeni valiler gönderdi. Birçok karışıklığa sebep olan vergi işini âdilâne şekilde halletmeye çalıştı. Câgîr* ve câgîrdarlık müessesesi de yeni kanunlarla daha sistemli hale getirildi.

Bu sırada saltanatın Halaciler'den Tuğluklular'a geçmesini fırsat bilen Güney Hint racaları yıllık vergi ve haraç göndermeyi kesmişlerdi. Varangal racası Rai Pratâp Rudra Deva âsi duruma düştüğü için cezalandırılması gerekiyordu. Gıyâseddin Tuğluk Şah, Melik Timur, Melik Tigin ve Melik Bayram gibi güvenilir kumandanlarla Uluğ Han Fahreddin'i Varangal üzerine gönderdi. Ancak başşehirden çok uzaklaşıncı Tuğluklu kuvvetleri arasında isyan baş gösterdi. Bunun üzerine Uluğ Han Fahreddin sürat-